

УДК 37.013

Кебап С. Ю.

група 5511м, Національний університет кораблебудування імені адмірала
Макарова(Миколаїв), kebapsy@outlook.com

Трибулькевич К. Г.

д-р пед. наук, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
(Миколаїв), tribulkevich@gmail.com

ХАРАКТЕРИСТИКА ПЕДАГОГІЧНИХ СИСТЕМ ВІД НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО ПОЧАТКУ ХХ СТ.

В статті розглядаються основні етапи розвитку педагогіки, позитивні та негативні риси різних педагогічних систем, їх значення для становлення сучасної педагогічної науки. Окремо досліджені педагогічні системи Месопотамії, Греції та Єгипту, загалом Європи та Америки. Також увага присвячена працям видатних педагогів ХІХ–ХХ ст. та їх поглядам на розвиток педагогіки через призму часу.

Ключові слова: *матріархат, освіта, виховання, жрецькі школи, елементарні школи, кастова система освіти, церковні школи, антропоцентризм, педагогіка Просвітництва, інтелектуалізація освіти.*

In article there a lot of important things were discussed such as the main stages of the development of pedagogy, the positive and negative features of various pedagogical systems and their importance for the development of modern pedagogical science. Separately were researched pedagogical systems of Mesopotamia, Greece, Egypt, Europe and America. Attention was also paid to the works of outstanding teachers of the XIX–XX centuries and their views on the development of pedagogy through the prism of time.

Key words: *matriarchy, education, upbringing, priestly schools, elementary schools, caste education system, church schools, anthropocentrism, pedagogy of the Enlightenment, intellectualization of education.*

Актуальність даної теми зумовлена сучасним станом речей в українській освітній галузі, сьогодні є необхідним реформування освіти, створення більш якісної освітньої системи, а для цього необхідно проаналізувати світові здобутки у галузі педагогіки за весь період її розвитку, вилучити з них певні позитивні моменти, які були випробувані на практиці не один десяток років. Серед науковців, що досліджували цю тематику можна виділити праці А. Джуринського, В. Кулганова, Д. Латишевої, Г. Коджаспірової та ін.

Метою статті є розгляд історії становлення педагогічних систем та визначення етапів їх розвитку, починаючи з часів неоліту і закінчуючи періодом новітньої історії, а саме початком ХХ ст.

Виховання, що поступово складалося в первісних спільнотах людей, було рівним для всіх, маючи на меті підготовку дітей і підлітків до основних способів добування засобів до існування. У період неоліту склалася материнська родова організація – матріархат. Про суспільну значимість материнства свідчать виявлені археологами в різних регіонах світу статуетки вагітних жінок. Спеціально організованого виховання в той час ще не було. Вихованням молоді займалися найстаріші члени родової громади.

З епохи неоліту в родині почали закладатися основи для фізичного і духовного розвитку дітей. Дівчатка виховувалися матір'ю, її сестрами, іншими жінками роду, хлопчики – переважно чоловічими родичами з боку матері, що обумовлювалося пануванням матріархату.

З плином часу відбувалися суттєві зміни в галузі виховання, які зумовлювалися необхідністю передання знань з медицини, військової справи, богослужіння до рук найбільш здібних членів племені. У нових умовах стали готувати військових керівників, жерців, лікарів і т. ін.

Посилення поділу праці, виділення різних ремесел викликало необхідність спеціалізованого навчання, яке в умовах общини стало набувати суспільного значення. Це надалі створило передумови для виникнення шкільного навчання і виховання дітей, склалися його організаційні форми. Поява виховання і освіти як особливих форм людської діяльності відноситься до епохи найдавніших цивілізацій Близького та Далекого Сходу, становлення яких прийнято відносити до V ст. до н. е.

У найдавніших державах, що прийшли на зміну союзам племен, виховання і навчання дітей, як і раніше, здійснювалося переважно в сім'ях. Головними осередками освіти були сім'я, храми і держава. Зміст освіти в школах був вкрай обмеженим через те, що дітей готували до виконання чітко визначених функцій. Крім дітей родової знаті та служителів культу, учнями шкіл ставали й діти заможних ремісників і торговців, проте більшість населення обходилося сімейним вихованням.

Засновницею всіх східних культур була Месопотамія (II–III ст. до н. е.) Тут існували школи писців всіх рангів і жрецькі школи, де вивчали читання на двох мовах (шумерській і аккадській), а також історію, географію, ботаніку, математику, міфологію, музику і літературу, танці і заучування поетичних і релігійних текстів.

Стародавній Єгипет (III–II ст. до н. е.) мав уже більш розвинену систему освіти. Школи були різноманітними за своїм напрямком та видами підготовки учнів. У школах при храмах займалися релігійно-моральним вихованням, вивчали астрономію, математику, медицину. При дворі фараона пріоритетними були фізичні і військові вправи, читання і письмо ієрогліфів, правила поведінки і палацовий етикет. При крупних державних установах (школи переписувачів) існувало двоступенева шкільна організація, що складалася з елементарної школи (з 5 до 12 років), де вивчали читання, письмо, арифметику і геометрію на рівні практичного застосування; канцелярії (з 12 до 16 років) – заучування титулів, географічних назв, технічних термінів, оволодіння різними типами

письма та різновидами єгипетського мови, ораторське мистецтво і письмовий етикет. Після цього учні могли отримати роботу у державних службах.

Школам Індії, які існували в I ст. до н. е. була властива кастова система освіти, а прийом в школу вважався другим народженням. Навчальні заклади в залежності від каст ділилися на:

- школи для брахманів (жерців), в яких навчалися особи віком від 6-12 до 22-24 років, вивчали Веди;
- школи для кшатріїв (воїнів, правителів), тут заучували вірші, вчили філософії, красномовства, граматиці, математиці, історії;
- школи для вайшья (торговців, хліборобів, ремісників), навчали математиці, граматиці, історії.

У Стародавній Греції педагогіка розвивалася як частина філософії. Для індивідуума в певних межах були зняті рамки східної кастовості, релігія не займала панівного становища. Метою виховання у греків був гармонійний розвиток індивідуальності.

Афінська система виховання передбачала поділ навчання на вікові етапи. До 7 років дітей виховували в сім'ї, після 7 років їх привчали вести домашнє господарство. Починаючи з цього ж віку і до 14 років починається навчання в школах граматаста (письмо, рахунок) і кіфариста (літературне, естетичне виховання). У 14 років юнаки переходили до школи палестру (фізичне виховання). З 18 років починалося військово-політичне виховання. Спартанська система виховання ґрунтувалася на державному контролі за освітою, метою цієї системи було виховання воїна. Аналогічно до афінської системи, до 7 років діти виховувалися в сім'ї, проте з 7 років їх забирали в спеціалізовані установи – агелли, керівником в яких був педоном. Виховання здійснювалося в трьох аспектах: фізичне, військово-політичне та моральне.

У середньовічній Європі навчання являло собою особливу систему, в яку входили церковні школи і світську освіту. Церковні школи поділялися на монастирські, кафедральні і парафіяльні. Термін навчання в таких школах не встановлювався, вік також. Навчання не мало практичного характеру, а мало на меті тільки механічне запам'ятовування, вивчалися молитви, церковний спів і письмо. Ідеалом таких шкіл був цнотлива, бідна і слухняна людина. Світське виховання було орієнтовано на старшого сина феодала, виховання лицаря. До 7 років дитина виховувалася в родині, до 14 – в замку сюзерена в ролі пажа, з 21 року юнак ставав лицарем. Вчили лицаря «семи лицарським чеснотам»: верховій їзді, плаванню, фехтуванню, полюванню, володінню мечем, щитом, вмінню складати вірші і співати.

Кінець XVI – початок XVII ст. позначився змінами в світогляді Західної Європи, гуманізацією суспільства. Діячі епохи Відродження проголошували людину головною цінністю на землі й прокладали нові шляхи її виховання, прагнучи розкрити в людині все найкраще. Гуманістичний ідеал освіченої людини включав в себе уявлення про людину культурному, котра вміє добре говорити, переконувати співрозмовника.

У XVI ст. гуманістичне трактування природи людини зіткнулася з релігійним тлумаченням реформаційних вчень. Прихильники Реформації прагнули перемістити в центр виховання людську особистість, долучити вихованців до національної культури, мови, літератури, заохочували світську

освіченість. На зміну ідеального образу розвиненої, відданої загальнолюдській справі особистості прийшла ділова людина-прагматик, що поєднує християнську чесноту зі служінням власному інтересу.

Римо-католицька церква справедливо побачила в Реформації загрозу своєму впливу. З цією метою вона створила бойову організацію – Товариство Ісуса або Орден Єзуїтів (1534 р.). В якості основних засобів боротьби з Реформацією єзуїти визначили інквізицію і виховання. Основа єзуїтського виховання – підпорядкування особистої волі і нахилів вихованців інтересам католицької церкви і нормам християнської етики. Система освітніх організацій періоду Контрреформації складалася з єзуїтських колегій, семінарій і академій. Навчання було структурно поділено так: в граматичному класі вивчалися граматики і риторика, діалектика і богослов'я; в гуманітарно-риторичному класі – арифметика, геометрія, астрономія, теорія музики. Метою таких шкіл було виховання правдивих християн, які не відходять від канонів віри.

XVII ст. ознаменувало і новий етап в розвитку філософсько-педагогічної думки, що виразила принципово нові підходи до розуміння природи людини, суті виховання і навчання. Провідні педагогічні ідеї Епохи Просвітництва містилися у працях Ф. Бекона, Р. Декарта, В. Ратке, М. Монтеск'є та ін. Зокрема, тепер освіту сприймали як основу для розквіту держави, критикувався становий, конфесійний характер освіти, вважалося за необхідне побудувати школу нового зразка: світську, демократичну, в якій виховуватимуть вільну, освічену, самодіяльну особистість.

Кінець XIX – початок XX ст. відзначені вступом найбільших країн Західної Європи і США в таку стадію суспільно-економічних відносин, яка зажадала наукового і технічного переозброєння виробництва і вдосконалення соціальних інститутів. Потреба в оновленні школи і педагогічної науки ставала все більш актуальною. Традиційні педагогічні теорії були головним чином націлені на формування культури мислення, передбачали жорстке управління педагогічним процесом і відводили в ньому першорядну роль вчителя. Подібні установки вели до надмірної інтелектуалізації освіти, позбавляли учнів самостійності.

Таким чином, враховуючи багатовіковий досвід у сфері освіти та виховання, можна зробити висновок, що кожна педагогічна система має свої недоліки, але, все ж таки, кількість позитивного досвіду виховання, який можна почерпнути з цих практики шкіл різних історичних епох, є колосально великою та корисною як для держави у сфері управління освітою, так і для викладачів у школах та закладах вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Джуринский А. Н. История педагогики: учеб. пособие для студ. педвузов. Москва: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. 432 с.
2. Коджаспирова Г. М. Педагогика: учебник. Москва: КНОРУС, 2010. 744 с.
3. Кулганов В. А. История педагогики и образования: учебник для вузов. Санкт-Петербург: Питер, 2016. 256 с.